

Gamla Officershuset

Ombyggnadsarbeten 2008

Antikvarisk medverkan

Lothar 3
Västerås domkyrkoförsamling
Västmanland

Helén Sjökvist

Gamla Officershuset

Ombyggnadsarbeten 2008

Antikvarisk medverkan

Lothar 3
Västerås Domkyrkoförsamling
Västmanland

Helén Sjökvist

Utgivning och distribution:
Stiftelsen Kulturmiljövård Mälardalen
Stora gatan 41, 722 12 Västerås
Tel: 021-80 62 80
Fax: 021-14 52 20
E-post: info@kmmmd.se

© Kulturmiljövård Mälardalen 2009

Omslagsfoto: Officershuset omkring 1920. Foto: Ernst Blom. VLM arkiv.

Samtliga fotografier av författaren om annat ej anges.

Kartor ur allmänt kartmaterial © Lantmäteriet. Ärende nr MS2006/01407.

ISSN: 1653-7408
ISBN: 978-91-86255-31-2

Tryck: Västerås 2009.

Innehållsförteckning

Inledning.....	5
Bakgrund	5
Byggnadshistoria	6
Kulturhistorisk värdering.....	8
Dokumentvärden.....	8
Upplevelsevärden.....	9
Beskrivning före ombyggnad	9
Jugendbarockstil.....	9
Tak.....	9
Fasad	10
Fasadkulör.....	12
Dörrar och fönster.....	12
Balkonger	14
Planlösning.....	14
Trapphus	14
Genomförande av renovering.....	15
Tak.....	15
Fasad	16
Fönster och dörrar.....	16
Balkonger	18
Trapphus	19
Pigtrapphus	20
Pigkammare med kakelugnar	22
Interiörer övrigt.....	24
Resultat	27
Referenser.....	28
Otryckta källor.....	28
Litteratur.....	28
Tekniska och administrativa uppgifter	28
Bilaga 1 – Sammanfattning av antikvarisk medverkan.....	29

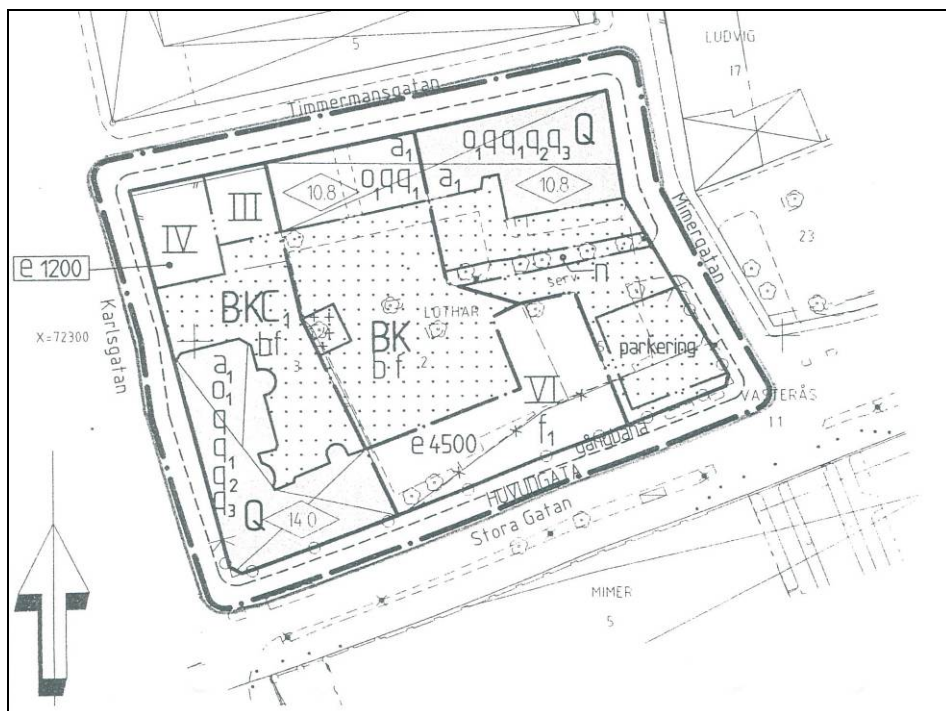

Figur 1. Officershusets läge, markerat med en gul ring. Utdrag ur Gröna kartan. Skala 1:25 000.

Inledning

Bakgrund

Under 2008 har det så kallade Officershuset på Karlsgatan 4 i Västerås genomgått en omfattande ombyggnad. Byggnaden har sedan 1950-talet varit kontoriserat och den aktuella ombyggnaden syftade till att återställa bostadsfunktionen. Byggnaden ligger inom kulturmiljövårdsprogram¹ och även inom riksintresse för kulturmiljövården [U24]. I detaljplanen (Dp 1443) finns en rad q-bestämmelser knutna till den aktuella byggnaden vilket föranlett Västerås stad att sätta vissa restriktioner vid ombyggnaden. Bland annat ställdes krav på antikvarisk medverkan i samband med ombyggnaden.

Figur 2. Fastighetens läge i Västerås stad, samt plankarta för detaljplan Dp 1443. Officershuset är byggnaden i nedre vänstra hörnet.

Q: Användning anpassad till byggnadens kulturvården

f: Utanpåliggande balkonger får inte anordnas mot gata

o1: Undantag från kravet att anordna hiss medges för inredande av lägenheter på vind. Vind får inredas till bostäder inom befintlig byggnadsvolym.

q: Särskild värdefull byggnad som avses i PBL 3:12

q1: Byggnad får inte rivas.

q2: Befintliga fasaddetaljer skall bevaras.

q3: Underhåll ska ske med traditionella material och metoder

a1: Bygglov krävs för underhållsåtgärd som avser byggnads yttre.

¹ Kulturhistorisk byggnadsinventering i Västerås kommun, 1980.

Byggnadshistoria

Officershuset uppfördes som bostäder till officerare i samband med att Västmanlands regemente flyttade till Västerås från Salbohed vid 1900-talets början.² Ritningarna upprättades av Magnus Dahlander och byggnaden stod klar 1904. Dahlander (1862 – 1951) var stadsarkitekt i Örebro 1899–1913 och kom senare även att bli länsarkitekt för Västmanlands, Kopparbergs och Gävleborgs län.³ Han har i Västerås också ritat Gamla annexet vid Rudbeckianska skolan.

Byggherre var troligen Västmanlands regementes Musikkassa och Kungl. Västmanlands regementes officerskårs byggnadsfond lånade ut 180 000 till bygget. På tomten fanns tidigare ett hus som ända sedan omkring 1825 ägts och använts av regementets musikkassa. Officershuset kom att uppmärksammas i dåtidens Västerås p.g.a. av sin storlek. Det var det dittills högsta huset i staden, bortsett från domkyrkan.⁴

Ursprungligen fanns 12 lägenheter om 1-7 rum och kök samt 6 butikslokaler i byggnaden. Lägenheterna var ordnade efter det sena 1800-talets och sekelskiftets borgerliga ideal med lågstatusrum som kök och jungfrukammare in mot gården och högstatusrum som salonger, herrum och matsal ut mot gatan. Utöver det mer representativa stora trapphuset fanns två enklare kökstrappor på baksidan. Rumsbeståndet speglar på ett tydligt sätt tidens ideal och dåtidens sociala skiktningar i samhället. De större lägenheterna hade såväl salong som herrum och matsal. I de halvstora lägenheterna ersattes salongen av förmak, medan man i de minsta lägenheterna endast hade rum och kök.

I nedre plan fanns till en början diverse handelsverksamhet, men också bostäder i den norra delen. Redan år 1905 gjordes en av affärslokalerna i bottenplan om till en så kallad automatrestaurang. Detta var en nymodighet för tiden, enligt Nordisk familjebok från år 1904 hade den första liknande restaurangen öppnats i Stockholm 1899. Därefter hade modet spridit sig snabbt till de större städerna. Gästerna fick i denna typ av restauranger servera sig själv ur en för ändamålet konstruerad automat. Sedan regementet lagts ned 1927 togs fastigheten över av AB Officershuset, vilka drev fastigheten vidare som affärs- och bostadshus. År 1951 installerades hiss och centralvärme i byggnaden och i samband med detta togs de flesta kakelugnarna bort.

År 1937 förändrades byggnadens fasad mot Stora gatan genom att den portgång till bakgården som funnits genom huset byggdes igen. Istället blev där en där ny butikslokal. År 1956 genomfördes en stor ombyggnad för ASEA då alla bostadsvåningar byggdes om till kontor. Denna ombyggnad innebar relativt stora förändringar i interiören då kök, serveringsgångar etc. togs bort.

År 1973 var byggnaden rivningshotad. Då rivningstillståndet löpte ut i augusti 1973 kontaktades dåvarande fastighetsägaren ASEA av landsantikvarie Henry Simonsson för att diskutera möjligheterna till ett bevarande. Ett sådant kom så småningom till stånd och efter en upprustning fortsatte kontorsverksamheten i byggnaden.

² Guide – 125 år av byggnadskultur i Västerås.

³ Arkitekturmuseets arkitektregister.

⁴ Drakenberg 1962.

*Figur 3. Stora och lilla Officershuset syns i bakgrunden och Tennjutargården i förgrunden. Som framgår av bilden låg den aktuella byggnaden i gränslandet mellan stad och land då den uppfördes.
Fotografi från 1911. VLM arkiv.*

*Figur 4. Officershuset omkring 1920. På taket syns den nockdekoration som numera försvunnit.
Foto: Ernst Blom. VLM arkiv.*

Figur 5. Officershuset 2007. Byggnaden är sig i stort sett lik från 1920-tals fotot.

Kulturhistorisk värdering

Värderingen är utförd i enlighet med den modell som redovisas i skriften ”Kulturhistorisk värdering av bebyggelse” av Axel Unnerbäck. Systemet utgår från en struktur där man sorterar värdekriterierna i två kategorier, nämligen dokumentvärden och upplevelsevärden. Dessa värden kan sedan förstärkas genom mer övergripande och förstärkande egenskaper såsom autenticitet, pedagogiskt värde/tydlighet samt kvalitet. Dokumentvärdena kan sägas bestå av de historiska värden som byggnaden besitter. Genom sin existens kan byggnaden förmedla historisk kunskap. Upplevelsevärdena är estetiska, upplevelsemässiga eller socialt engagerande egenskaper hos byggnaden.

Dokumentvärden

Officershuset har ett stort mått av ursprunglighet i sin fasadutformning. Såväl helhet som detaljer är bevarade. Även byggnadsmaterialet har ett stort mått av ursprunglighet. Därmed kan byggnaden anses ha en hög autenticitet vilket är av mycket stor vikt för vilket kulturhistoriskt värde en byggnad kan tillmätas.

Byggnaden ger en god bild av det tidiga 1900-talets byggnadsteknik och arkitektoniska ideal. Exempelvis kan skivtäckningen av taket och de putsade innertaken och väggarna ses som exponenter för dåtidens byggnadsteknik medan fönstren med de stora rutorna i det nedre partiet och de småspröjsade övre partierna och de dekorativa relieferna ses som typiska för jugendarkitekturen.

Byggnaden rymmer inom sig en äldre planlösning som är mycket tidstypisk och som i sig har tydliga socialhistoriska värden. I den ursprungliga planlösningen var kök och jungfrukammare placerade in mot gården och de representativa rummen ut mot gatan. Pigkammare på vinden och enklare lägenheter i samma byggnad ger en bild av de sociala förhållandena vid tiden för byggnationen.

Byggnadens ursprungliga koppling till Västmanlands regemente ger byggnaden ett samhällshistoriskt värde.

Genom att byggnaden är så välbevarad ökar dessutom det pedagogiska värdet och möjligheten att förstå det arkitektoniska uttrycket.

Upplevelsevärden

Bland de upplevelsevärden som byggnaden förmedlar finns exempelvis arkitektoniska och miljöskapande värden. Byggnaden är genom sitt hörnläge väl exponerad och med sitt tydliga jugendformspråk av stor estetisk betydelse för stadsbilden.

Beskrivning före ombyggnad

Jugendbarockstil

Huset är stilmässigt en typisk representant för jugendbarocken, vilken ofta användes till påkostade bostads- och butikshus mellan 1900–1910. Särskilt utmärkande stildrag är fönstren med de stora rutorna i det nedre partiet och de småspröjsade övre partierna, det rundade hörnpartiet och burspråken, det volumniösa taket samt de flacka korgbågarna över port och skyltfönster. Även de dekorativa reliefer som förekommer på hörnpartiet är typiska för jugendarkitekturen.

I Västerås finns få byggnader med en så utpräglad jugendstil som Officershuset besitter. Byggnaden är även mycket välbevarad till både sin karaktär och i detaljer. Genom sitt välbevarade yttre och sin historiska bakgrund besitter byggnaden höga kulturhistoriska värden.

Tak

Taket täcks med falsad plåt i originalutförande där tvärfalsarna inte är förskjutna. Storleken på plåtarna är dessutom relativt liten. Även skorstenarna är inklädda med profilerad plåt som tycks vara original. På äldre bilder (se figur 2) syns även en nockdekoration vilken numera är borttagen.

Figur 6. Baksidans takefall. Takplåtarna ligger med tvärfalsar som inte är förskjutna.

Figur 7. Takfallet mot Stora gatan. Tvärfalsarna är ej förskjutna. Takkuporna är utanpåliggande och försedda med med lunettfönster. Skorstenarnas inklädning är profilerad. Trattarna till takavvattningen tycks även de vara i originalutförande.

Fasad

Fasaderna ut mot Karlsgatan och Stora gatan är de mest påkostade. In mot gården är de som brukligt betydligt enklare. Byggnaden har en stensockel. Fasaderna mot gatan är i de nedre delarna slätputsade med bandrusticeringar. De övre våningarna är spritputsade. Fönsteromfattningar, hörntorn och burspråk samt den profilerade takfoten är slätputsade med rusticeringar.

In mot gården är fasaderna helt slätputsade bortsett från bandrusticeringen i bottenvåningen. Även här är takfoten profilerad och man har även en mittgesims.

Byggnaden har också en rad olika fasaddekorationer av jugendkaraktär, inspirerade av rokoko och barock. Bland annat förekommer festoner, draperingar, sköldar m.m. i utsmyckningarna.

Figur 8. Fasaderna mot Karlsgatan och Stora gatan är rikt artikulerade med burspråk, hörntorn, dekorativa element etc.

Figur 9. Fasaden mot norr är även den utsmyckad på samma sätt som mot gatan med hörntorn och dekorativa balkonger.

Figur 10. Fasaden in mot gården är av betydligt enklare karaktär.

*Figur 11.
Burspråk mot Stora gatan.
Utsmyckat med rusticeringar och avslutas nedåt med dekorativa draperingar.*

*Figur 12.
Feston i bottenvåning mot Stora gatan.*

*Figur 13.
Profilerad
takfot mot
gården.*

Fasadkulör

Kulören på fasaden varierade något mellan de mer solutsatta partierna samt vissa senare ommålade ytor.

Enligt Kalkfärgslikare 90, Låda A återfanns följande kulörer på fasaden:

1. Ljusocker 92:6 (grupp 2 rad 6) 25 kg kalkpasta, 300 g 92 ljusocker, 30 g 30 grön umbra.
2. Guldocker 94:6 (grupp 3 rad 6) 25 kg kalkpasta, 350 g 94 guldocker, 35 g 30 grön umbra.
3. Oxidgult 920:7 (grupp 1 rad 7) 25 kg kalkpasta, 200 g 920 oxidgult, 20 g 318 järnoxidsvart.

Dörrar och fönster

Större delen av fönsterkarmar och bågar finns bevarade i originalutförande exteriört. Interiört finns lösa originalinnanfönster i vissa av de övre partierna. I övrigt är fönstren försedda med kopplade innerbågar av modernare snitt. På vinden finns vissa fönster med endast ytterbågar. Flera rutor i ytterbågarna har munblåst glas vilket förhöjer upplevelsevärdet i de gamla fönstren. Fönstren är generellt sett i gott skick.

Fönsterpartierna ut mot gatan är av typisk jugendkaraktär med stora glaspartier i de nedre delarna och småspröjsade i de övre partierna. De stora fönstren i butiksvåningen är korgbågiga, med böljande form i post och spröjs. En och två trappor upp har fönstren rakt avslut uppåt medan de i översta våningen har en stickbågeform. Fönstren in mot gården är något enklare utformade med korspost och, bortsett från trapphusfönstren utan spröjsar.

Dörren till trapphuset är original med dekorationer i en stil som snarare för tankarna till nyrokoko. Övriga dörrar är från 1960–1990-tal men med enstaka karmar som är i originalutförande. Även flera dörrar på baksidan är original.

Befintliga fönster är målade i en grön kulör som skiljer sig något mellan olika bågar. Underliggande färglager är även de mörkt gröna med vissa variationer. Bland annat återfanns en klar kromoxidgrön kulör. Det fanns även en underliggande mer gulgrön ton motsvarande cirka 6020-G50Y.

Figur 14. Fönster i bottenvåningen mot Karlsgatan. Typisk jugendform med korgbågig överdel, organiska former och småspröjsade övre rutor.

Figur 15. Fönster till andra våningsplanet med korspost, sex lugter och en typisk jugendform. Omfattningen är slätputsad med en profilering i ytterkant.

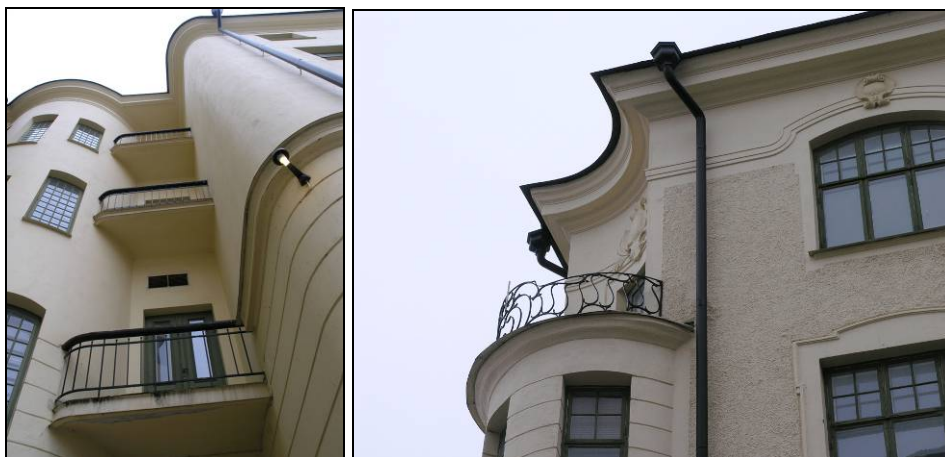

Figur 16. På baksidans fasader finns en enklare fönstertyp med korspost och utan småspröjsad övre del.

Figur 17. Entrén till trapphuset från Karlsgatan.

Balkonger

Byggnaden har dekorativa balkonger på fasaden mot gatan i samband med tredje våningens burspråk och hörntorn. Mot gården finns, på var sida om det stora trapphuset, så kallade ”piskbalkonger” på samtliga plan. Balkongerna mot gården är av enklare karaktär med smidesräcken samt överliggare i trä.

Figur 18. Balkonger mot gården, på trapphusets norra sida.

Figur 19. Balkong med dekorativt utformat räcke på hörntornet mot nordväst.

Takfot med dekorativa element.

Planlösning

Husets planlösning är tidstypisk.⁵ Rummen mot gården hade ursprungligen funktion som i första hand jungfrukammare eller kök. Ut mot gatan var mer representativa rum som salonger, matsalar och herrum belägna. På vinden fanns tre pigkammare vilka före renoveringen var mycket välbevarade.

Vissa förändringar har genomförts i interiören, främst i samband med att byggnaden omvandlades från bostadshus till kontorshus på 1950-talet. Stora rum har delats av och fler dörröppningar har tagits upp. Köken och serveringsgångarna har även de ändrats.

Trapphus

Det stora trapphuset, med entré från Karlsgatan, har flera bevarade ursprungliga detaljer. Golvet på vilplan och i entrén täcks med plattor i grått och engelskt rött, troligen original. Trappan är utförd med cementmosaiktäckning. Möjligen kan detta utförande ha tillkommit i samband med installationen av hissen 1951. I trapphuset finns stuckdetaljer liksom dörrar, foder och lister bevarade. Under senare tid har inbrottsförsök inneburit att vissa dörrspeglar förstörts. Kökstrapporna, som nås från gården, har ännu större mått av ursprunglighet i sin utformning.

⁵ Gejvall 1988.

Genomförande av renovering

Tak

I samband med den omfattande renovering som den aktuella byggnaden genomgår var det till en början tänkt att befintligt plåttak skulle lämnas utan omfattande åtgärder. Vid en närmare kontroll av takets status visade det sig att en total omläggning är nödvändig.

Officershusets tak var före ombyggnaden i originalutförande med en skivtäckning, av enkelfalsad järnplåt med tvärfalsar som inte var förskjutna. Även skorstenarna var inklädda med profilerad plåt som tycktes vara original. Mindre partier av taket var sedan en tidigare renovering täckt med bandtäckning.

Vid omläggning av takplåten förordades ur antikvarisk synpunkt att ny taktäckning skulle utföras som skivtäckning med samma plåtstorlekar som befintliga. Viss förskjutning av tvärfalsarna ansågs acceptabla för att möjliggöra dubbelfalsning. Från Västerås stads stadsbyggnadskontors sida tilläts dock en förändring till bandtäckt tak. Vid omläggningen genomfördes dock en kompromiss med skivtäckning med något större plåtar på de nedre mer synliga takfallen. Falsarna har lagts med en liten förskjutning. På övre takfallet är plåten lagd med bandtäckning. Plåten är av typen polyesterbelagd plåt som skall vara ommålningsbar.

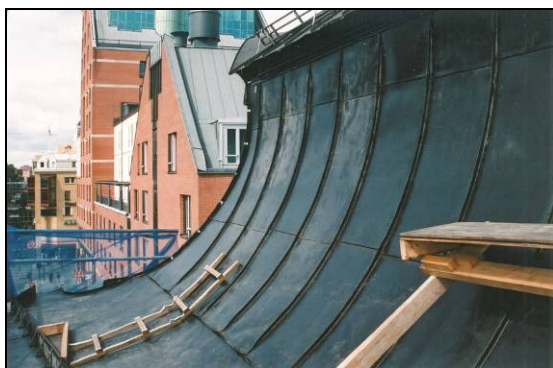
Skorstenarnas profilering, som är viktig för byggnadens siluett, behölls bortsett från att tandningen i hörnen rationaliserades bort. Vad gäller takavvattningen behölls trattar och utkastare med skarpa vinklar även om dessa nyttillverkades. Ny ståndränna gjordes med så kallad kulturkrok.

Figur 20. Skorstenarnas profilerade plåttäckning före omtäckning.

Figur 21. Skorstenarnas profilerade plåttäckning efter omtäckning. Vissa detaljer har gått förlorade.

Figur 22. Nedre takfallet lades om med plåtar med endast något förskjutna falsar.

Figur 23. Övre takfall mot norr med bandtäckning och nya fönsterkuper.

Figur 24. Övre takfall mot öster med bandtäckning och ny takterass.

Figur 25. Ny takterass.

Fasad

Fasaden visade sig, enligt den firma som utförde avfärgningsarbetet, sedan tidigare vara delvis avfärgad med en organisk färg. En traditionell kalkfärg skulle därmed inte fungera med underlaget vid en ommålning. Därför ville man från fastighetsägarens sida använda sig av en silikatfärg.

Fasaden har tvättats/rengjorts med vatten. Den puts som varit bom har bilats bort och ny kalkcementputs har lagts på. En grundning med STO primplex har applicerats och slutligen har slutstrykning skett med STO silco fill i kulör 14035 vilket låg nära befintlig fasadkulör. STO Silco Fill är en fyllande silikonhartsfärg med strykputsstruktur.

Fönster och dörrar

Fönstren och dörrar är reoverade. Löst sittande färg och kitt har avlägsnats och båge och karm har slipats. Befintligt kitt är kompletterat med linoljekitt. Därefter har bågen och karmen målats med en modern oljefärg från Alcro. Färgtypen är inte att anse som antikvarisk. Enstaka rutor är bytta. I ytterbågen har utbytesglas varit av typen kulturglas. På västra fasaden, vilken vetter mot Karlsgatan, har bågens bottenstycke bytts på flera fönster. På någon enstaka har även någon mindre trälagning utförts på karmbottenstycket. Någon enstaka båge i trapphuset har bytts ut till nya träbågar.

Fönstren har försetts med ett energiglas i inre bågen för att förbättra U-värdet samt minska buller utifrån. Nya takfönster har tagits upp på grund av inredningen av vinden.

Vindens tidigare lunettfönster har tagits bort och kupan har klätts in helt med plåt. Åtgärden var ur antikvarisk synvinkel ej önskvärd.

Figur 26 Spår av en tidigare mer kromoxidgrön färgton på en balkongdörr.

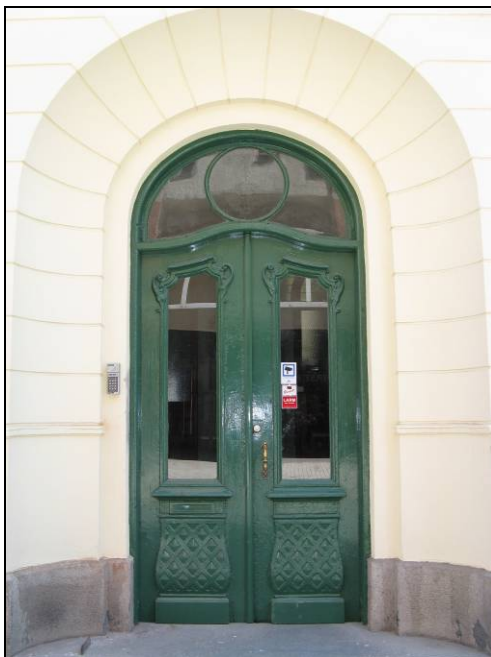
Figur 27. Ett av de fönster till pigkammarna som byttes ut. Fönstret hade tre bågar.

Figur 28. Interiört har fönsternischerna kvar sina snickerier.

Figur 29. Utbytt fönster till f.d. pigkammare. Nya fönstret har två bågar med kraftigare mittpost.

Figur 30. Huvudentrén med renoverade dörrblad.

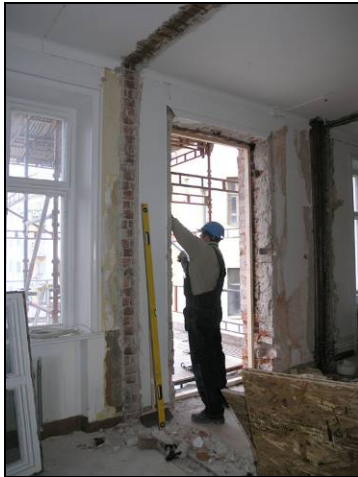
Figur 31. Trappbusentré från baksidan med renoverat dörrblad.

Figur 32. Fasaden efter ombyggnaden med igensatta lunettfönster.

Balkonger

Nya balkonger har tillförts byggnaden på dess norra och östra fasad. Dessa är utförda med bärande limträbalkar samt med svart smidesräcke. Äldre balkonger har bevarats men försetts med förhöjda räcken.

Figur 33. Upptagning av öppning i murverk för ny balkong.

Figur 34. Äldre balkong med försök att höja räcket.

Figur 35. Nya öppningar togs upp i fasaden för att få in nya balkonger.

Figur 36. Förhöjt balkongrücke.

Figur 37. Nyttillkomna balkonger till vänster samt nya räcken till befintliga balkonger till höger.
 Figur 38. Nyttillkommen balkong.

Trapphus

Det stora trapphuset har till viss del bibehållit sin karaktär interiört. De karakteristiska röda och vita cementplattorna på vilplanen är bevarade liksom trappstegens betongmosaik och vissa stuckelement. Direkt innanför det äldre dörrpartiet finns idag en gemensam hall för flera lägenheter. På så sätt kunde trapphusets form bevaras, samtidigt som brand och ljudkrav kunde lösas tillfredsställande, genom att nya säkerhetsdörrar kunde placeras i det nya entréläget. Dörrpartierna kommer att renoveras i ett senare skede.

Figur 39. Vilplan på fjärde våningen med innanförbyggande ny entré till flera lägenheter (jämför figur 40).
 Figur 40. Ventilationen har medfört att taket sänkts även i trapphuset (jämför figur 42).

Figur 41. Vilplan på fjärde våningen före renoveringen.

Figur 42. Tak med stuckatur över vilplan på fjärde våningen före renoveringen.

Figur 43. Påbyggnad av stora trapphuset.

Figur 44. Ny trappa gjuten i påbyggnaden av det stora trapphuset.

Pigtrapphus

De båda pigtrapphusen kom trots det höga kulturhistoriska värdet att rivas ur invändigt och fönsteröppningarna flyttades i fasaden. Före rivningen gjordes en översiktlig fotodokumentation. Trapphusens väggar var målade med en grå oljefärg motsvarande cirka S3502-Y upp till cirka 140 cm höjd. En smal rödbrun strimma motsvarande cirka S7020-Y80R avgränsade mot den vita kalkfärgen högre upp på väggen. Den grå kulören återkom även på dörrar och dörrromfattningar. På de fönsterbågar som skulle ge ett indirekt ljus från trapphuset in till lägenheterna fanns en ockragul kulör motsvarande cirka NCS S3020-Y.

Interiören revs helt och fönstren utfördes med nya karmar och bågar efter att de flyttats. Nya rum inreddes på de nya bjälklag som tillkom i höjd med lägenheterna.

Figur 45. Interiör av det östra pigtrapphuset efter att den södra innerväggen är riven.

Figur 46. Interiör av det östra pigtrapphuset före åtgärder med den södra innerväggen i bakgrunden.

Figur 47. Golv på vilplanet i det östra pigtrapphuset.

Figur 48. Rivning av trappan pågår och fönster muras igen.

Figur 49. Fönsteröppningar murades igen för att få fönstersättningen att fungera med de nya bjälklagen. Återvänt tegel från det rivna trapphuset användes vid murning.

Figur 50. Utrymmet inreddes till rum i lägenheterna.

Pigkammare med kakelugnar

På vinden fanns före renoveringen tre pigkammare på en i övrigt oinredd råvind. Dessa rum var försedda med enkla stuckaturlister, tapeter med 1920-talsutseende samt trägolv. Golven var till större delen uppbrutna sedan tidigare. Rummen har i samband med renoveringen helt rivits ut för att ge utrymme för en ny planlösning. De korgbågiga fönstren har bytts ut för att klara utrymningskrav. Enligt kraven krävdes större avstånd mellan fönsterposterna.

De tre kakelugnarna monterades ned av en kakelugnsmakare efter uppmärkning. Generellt kan sägas att kakelugnarna var väl murade och att stenarna satt väl. Endast enstaka kakel var spruckna. På en av kakelugnarna fanns även två kakelplattor med avvikande färgkulör. Luckor och krokar var i allmänhet försvunna sedan tidigare.

Kakelugnarna var tänkta att monterats upp på nya platser i byggnaden. Där av placeringen på vinden i de enkla pigkammarna. Kakelugnarna har ej monterats upp men har tillvaratagits i händelse av att bostadsrättsinnehavarna själva skulle visa intresse för en sådan insats.

Figur 51. En pigkammare före renoveringen. Golvet hade brutits upp sedan tidigare.

Figur 52. Kakelugn uppmärkt inför nedplockning.

Figur 53. Kakelugn före nedplockning.

Figur 54. Nedplockad kakelugn.

Figur 55. En av pigkammrarna med rivna väggar. Fönstret byttes ut för att klara utrymningskraven.

Figur 56. Rivning pågår i pigkammare.

Figur 57. Interiörbild av vind och murstockar före ombyggnaden.

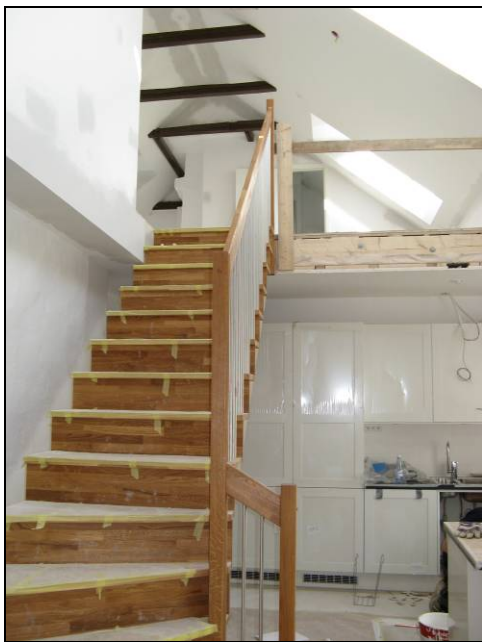
Figur 58. På ena murstocken fanns en notering från en sotare.

Figur 59. Pågående inredning av vinden med nypiptaget fönster.

Figur 60. Pågående inredning av vinden med nypiptaget fönster och isolerat takfall.

Figur 61. Inredd vindsvåning.

Interiörer övrigt

Planlösningen för lägenheterna har ändrats för att ge utrymme även för mindre lägenheter. Nya entréer har förlagts innanför de ursprungliga för att kunna behålla trapphusets utseende.

Inne i lägenheterna har stucklistor bevarats och renoverats i flera fall. Sammanlagt fanns minst 16 olika typer av stucklist vilket har krävt framtagning av olika mallar. I några fall har partier av stucklist demonterats, exempelvis bakom ny köksinredning, för att användas för komplettering på synliga ställen. Där stuck helt har saknats har man i vissa fall använt sig av moderna dekorelement av plastmaterial. Snickerier i fönsternischerna är bevarade. Golvlistor och vissa andra snickerier är däremot utbytta, i synnerhet då de ej var i originalutförande.

Figur 62. På flera ställen i lägenheterna blev stucklisterna synliga efter att senare tillkomna väggar och innertak demonterats. På bilden syns även takens konstruktion med puts på vassmatta.

Figur 63. Stucklistor.

Figur 64. Interiör fjärde våningen i hörnrum.

Figur 65. Interiör fjärde våningen med burspråk mot väster.

Figur 66. Interiör lägenhet fjärde våningen mot söder

Figur 67. Interiör lägenhet fjärde våningen mot väster.

Figur 68. Interiör i en av de tidigare kontorskorridorerna.

Figur 69. Putsade väggar på vassmatta.

Figur 70. Bevarad stuckatur i en av lägenheterna efter renoveringen.

Figur 71. Bevarad fönsternisch och fönstersnickerier.

Figur 72. Bevarad fönsternisch.

Figur 73. Ny korridor med nya lägenhetsentréer från korridoren. Taket sänkt i korridoren för att inrymma ventilation till lägenheterna. Nytt kalkstensgolv.

Resultat

De skyddsföreskrifter som finns i detaljplanen kan i stor utsträckning sägas ha följts (se figur 2). Byggnaden var från början avsedd att användas för bostadsändamål och man kan därför se återgången från kontor till bostäder som en positiv anpassning till byggnadens kulturvärden. I viss mån har dock anpassningen till bostäder inneburit stora förändringar som ej varit önskvärda ur antikvarisk synvinkel. Detta kan exemplifieras med rivningen av pigtrapphusens interiörer samt de fasad- och takförändringar som blivit följden av vindsinredningen. Tillstånd från SBK har emellertid funnits för dessa åtgärder

Fasaderna mot gatan har bevarats med de detaljer som är skyddade genom planen. I viss mån har man frångått principen om traditionella material och metoder då exempelvis en modern silikatfärg har använts. Då byggnaden sedan tidigare varit avfärgad med en modern färg ansågs en tillbakagång till en kalkfärg ej vara genomförbar.

Referenser

Otryckta källor

Arkitekturmuseets arkitektregister, <http://www.arkitekturmuseet.se/arkiv/databas/>.

Västerås stad. Detaljplan 1443. Beslutad 2001-03-20.

Litteratur

Guide – 125 år av byggnadskultur i Västerås. 2000.

Drakenberg Sven. 1962. Västerås stads historia. Stadens byggnadshistoria från 1800-talets mitt. Västerås.

Sjökvist, Helén. 2007. Officershuset i Västerås - förslag till hänsynstagande till kulturvärden vid ombyggnad. Kulturmiljövård Mälardalen Rapport 2007:23. Västerås.

Tekniska och administrativa uppgifter

Kulturmiljövård Mälardalen nr:	07126
Fastighetsbeteckning:	Lothar 3
Landskap:	Västmanland
Län:	Västmanlands län
Socken:	Västerås domkyrkoförsamling
Kommun:	Västerås
Ägare-beställare:	Aros bostad samt Lothar 3 ekonomisk förening
Entreprenör GE:	Constructus Aros bostad
Antikvarisk kontroll:	Kulturmiljövård Mälardalen Helén Sjökvist Stora gatan 41 722 12 Västerås

Bilaga 1. Sammanfattning av antikvarisk medverkan

Byggdelen	Planerad åtgärd	Genomförd åtgärd
Källare	Gräva ut till takhöjd ca 2,20. Källarförråd och i del av källare, tvättstuga och relax.	Åtgärderna genomförda utan synpunkter. Fotodok. utförd.
Fasad	Tvätta, laga och färga av fasad motsvarande befintlig kulör.	Fasaderna har avfärgats med en modern färgtyp då kalkfärg ej ansågs möjlig att använda. Kulören godkänd ur antikvarisk synpunkt.
Befintliga balkongräcken	Aros har tänkt sig att behålla befintliga räcken. För att säkerställa barnsäkerhet så har man tänkt sig att montera cylinderräcken på balkongdörr.	Balkongerna har försetts med förhöjning av räcken på grund av ställda krav på säkerhet. Baksidans äldre balkonger är bytta.
Nya balkongräcken	Nya räcken är tänkta att gå i samma stil som bef. Balkonger vid trapphus.	Nya smidesräcken utförda.
Nya balkonger	Lätt konstruktion med limträ som monteras mot bef. bjlk och sticker ut. Kläs med papp och trätrall. Undersida täcks med målas minerit.	Nya balkonger utförda med dörrar med samma formspråk som befintliga fönster.
Nya takkupor		
Befintligt plåttak	Tvätta, täta och måla om takplåt och i erf. omfattning ny skivtäckning där så krävs.	Ny plåttäckning har genomförts med bandtäckning efter tillstånd av SBK.
Fönster	Bef. fönster bibehålls. Skrapas ”trärena”, ny tätning, kittning och målas lika nuvarande kulör. Innerruta kompletteras eller ersätts med ljud/energiruta. Även nya fönster bör ingå i kontrollen.	Fönstren är renoverade med i huvudsak traditionella material och metoder, även om färgtypen är en modern oljefärg.
Fönstersmygar	Aros har inte tänkt sig att tilläggsisolera ytterväggar då detta skulle förvanska bef. fönstersmygar.	Tilläggsisolering ej heller utförd och snickerierna är bevarade.
Trapphus	Aros har tänkt sig att bibehålla trapphuset i sitt ursprungliga skick med stengolv, nuvarande lghtdörrar etc. Trapphus målas upp.	Lägenhetsdörrarna lämnas för att renoveras i senare skede. Golv är bevarade.

Pigtrapphus	Pigtrapphus bilas ur och nya bjkl. Monteras per plan. Fönstermontage enligt bygglov. Utseende fönster enligt inskickat bygglov.	Tillstånd till rivning av interiören gavs av SBK. Pigtrapphusen fotodokumenterade före rivning.
Kakelugnar	Aros har tänkt sig att plocka ner bef. ugnar och efter säkerställande av golvbelastningar som utförs av anlita konstruktör så har Aros tänkt sig att montera upp dessa ugnar på konstruktivt säkerställd plats.	Kakelugnar nedplockade men ej återmonterade.